

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Рівне
Видавець О. Зень
2014

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Фісанов Володимир, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугаєва Людмила, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.*

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.

Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 28 листопада 2014 р.

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ.
тел. 0-362-22-59-01
isfconf@mail.ru

На черговій зустрічі з Дубчеком у Братиславі Кадар говорив уже відкрито: або вони насилля самі зупинять реформістські процеси, або насилля прийде зі сторони, як приклад він наводив Угорщину 1956 року [5, с. 221]. Згадуючи цю нараду, Кадар відмітив: «Ми бачили, що Радянський Союз, Польща, НДР, Болгарія та Угорщина не хочуть захоплювати чехословацьку країну, не хочуть втручатися, не хочуть керувати державним життям в Чехословаччині, ніхто такого не хоче. Ми хочемо аби в Чехословаччині був сильний соціалізм, і, аби Чехословаччина була в нашій об'єднаній системі виключно надзвичайно важливим і сильним членом» [1, с.12]. А дещо згодом він скаже: «здавалось все повинно нормалізуватися... Але радість була передчасною» [9, с. 33].

З 12 по 15 серпня Кадар знаходився в Ялті на зустрічі з Брежневим. Вже тоді стало зрозуміло, що інтервенція неминуха. Але Кадар і тоді не покидав надій вплинути на Чехословаччину. Зі згоди СРСР було вирішено 17 серпня провести двосторонню зустріч Кадара та Дубчека в Комарно. Кадар намагався розв'язати всі ілюзії Дубчека, попередив про наслідки відмови Москві і зазначив, що події переходять ту межу, коли щось може залежати від Угорщини [9, с. 34]. Розуміючи всю серйозність і невідворотність подій Кадар все ж до останнього намагався вплинути на Дубчека.

Вирішальною стала зустріч 18 серпня лідерів Варшавської п'ятірки в Москві, на якій було вирішено долю Чехословаччини: операція по введенню військ мала пройти в ніч на 21 серпня.

Щодо настроїв угорського суспільства, то мовчання Кадара після вторгнення в Чехословаччину, частиною громадськості сприймалося «... як підтвердження того, що в оцінці подій у Чехословаччині думки радянських і угорських лідерів розходилися» [4, с. 461], але участь у воєнній акції була необхідною. Інша частина угорської інтелігенції засудила участь своєї країни в силовій акції, а дії Я. Кадара визнала злочинними. Головним аргументом було те, що їхня країна не повинна була брати участь у військовій акції [7, с. 319], а як приклад, наводили Румунію і Югославію, які «... виявили самостійність мислення, політичну сміливість та гнучкість» [4, с. 462]. Хоча, як зазначає угорський політик Р. Ньєрш, в Угорщині не було іншого вибору: «Радянський Союз мав інший сценарій дій на випадок негативної угорської позиції. Південна група військ знаходилась у відмобілізованому стані, Угорщину навіть не потрібно було окупувати» [7, с. 321].

На фоні цих подій в Угорщині утворювалися різні молодіжні групи, члени яких відкрито виражали свою підтримку сусідам. Наприклад, студенти деяких університетів бойкотували лекції, а учні шкіл поширювали листівки та писали заклики на будинках на підтримку чехів та словаків [4, с. 463].

Одним з перших публічних проявів опозиційної думки в Угорщині стала Корчульська декларація з засудженням військової інтервенції до Чехословаччини, яку підписали п'ятеро вчених філософів на конгресі в Корчулі (Хорватія) [10, с. 60]. Хоча ця заява і не стала вагомим документом, вона свідчила про наявність в Угорщині відмінної від офіційної позиції.

Отже, як видно, з самого початку і до середини липня Кадар намагався всіма можливими методами переконати керівників східного блоку виявити розуміння і терпіння до подій у Празі, мотивуючи тим, що там ще є здорові сили, тому соціалізму ще нічого не загрожує. Разом з тим він проводив консультації з Чехословацькою стороною, намагаючись показати їм всю недалекоглядність політики що проводилась та вказуючи на незадоволення соціалістичних країн чехословацькими радикальними реформами. Звичайно, підтримка Кадаром чехословацьких реформаторів була частиною внутрішньої політики УСР, оскільки він вбачав у них союзників у вирішенні важливих економічних та політичних питань. Саме тому аж до військового вторгнення Кадар наголошував, що політичні проблеми Чехословаччини є її внутрішніми справами, в які не варто втручатися. Із всього вищевикладеного зрозуміло, що трансформація поглядів Я. Кадара на події в Чехословаччині 1968 року була складним та специфічним процесом: від пошуків політичного рішення проблеми, до вимушеної підтримки військової акції союзників по ОВД.

Джерела та література

1. Benčík A., Pecka J. Maďarská účast v srpnové invazi 1968 / A. Benčík, J. Pecka. – Praha. – 1994. – 44 s.
2. Informace J. Kádara pro politické byro ÚV MŠDS o setkání s A. Dubčekem ledna 1968 a jejich jednání o otázkách s nástupem A. Dubčka do funkce I tajemníka ÚV KSČ / Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970. Prosince 1967 - červenec 1968 / J. Vondrová, J. Navrátil a kol. // Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, Brno, 1995. — S. 35-39.
3. Stenografický záznam porady šesti komunistických stran v Drážďanech 23 března 1968, věnované událostem v Československu po lednovém plénu ÚV KSČ / Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970. Prosince 1967 - červenec 1968 / J. Vondrová, J. Navrátil a kol. // Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, Brno, 1995. — S. 73-117.
4. Барт М. Венгерские спецслужбы о настроениях интеллигенции в период чехословацкого кризиса / М. Барт // 1968 год «Пражская весна». Историческая ретроспектива. Сборник статей. М., 2010. – С. 457-463.
5. Бекеш Ш. Венгрия между Прагой и Москвой / Ш. Бекеш // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Исследования / Гл. ред. Н. Томилини, С. Карнер, А. Чубарьян. – М.: МФД, 2010. – С. 207-224.
6. Запись беседы в Москве руководителей КПСС, БКП, ВСРП, СЕПГ и ПОРП о ситуации в Чехословакии. 8 мая 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Томилини, С. Карнер, А. Чубарьян. – М.: МФД, – 2010. – С. 63-94.
7. Мусатов В. Л. Венгрия и Румыния: два взгляда на «Пражскую весну» / В. Л. Мусатов // 1968 год «Пражская весна». Историческая ретроспектива. Сборник статей. – М., 2010. – С. 310-329.
8. Стенограмма совещания в Варшаве руководителей ЦК БКП, ЦК КПСС, ЦК ПОРП и ЦК СЕПГ. 14-15 июля 1968г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилини, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М.: МФД, – 2010. – С.109-154.
9. Стикалин А. С. «Пражская весна» и позиция руководства Венгрии / А. С. Стикалин // Новая и новейшая история. – 2012. – № 5. – С. 21-41.
10. Юнгер М. Реакция угорских суспільствознавців на події в Чехословаччині 1968 року / М. Юнгер // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 99. – С. 60-63.

УДК 94 (092) (437) «1968.01/1968.08»

Р. Постоловський

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» У ПОГЛЯДАХ ЧЕСТМІРА ЦІСАРЖА

У статті розглядають погляди Ч. Цісаржа на проблему суспільно-політичного розвитку Чехословаччини періоду «Празької весни».

Ключові слова: Чеська національна рада, молодіжна політика, засоби масової інформації.

The article deals with the viewpoints of Chestmir Zsisarge on social and political development of Czechoslovakia during Prague spring period.

Keywords: Czech national council, youth policy, mass media.

Більш об'єктивно оцінити роль Честміра Цісаржа в процесах «Празької весни» допомагають спогади, комуністів-реформаторів О.Дубчека та З. Млинаржа.

Так З. Млинарж дає Ч. Цісаржу наступну характеристику: «Після того як на політичну сцену вийшли радянські танки і коли більшість вчорашніх «гігантів» насправді виявилися карликами, я неодноразово насміхався, спостерігаючи за трансформацією деяких ще не так давно визнаними усіма «прогресивних»: О. Черніка, Ч. Цісаржа, Г. Гусака, Р. Ріхті, та І. Штоголі» [1, с. 83]. «Якщо б справа полягала лише у посмішці, то найбільшим улюбленцем публіки став би, Ч. Цісарж, він посміхався як для реклами зубної пасти, причому робив це при першій ліпшій нагоді і так вдало, що міг би досить вдало примати участь у виборчій компанії до американського конгресу. Але цього було не достатньо для того, щоб претендувати на роль яку відіграв О. Дубчек» [1, с. 134].

В свою чергу О. Дубчек характеризує Ч. Цісаржа наступним чином: «разом з моїм обранням на посаду першого секретаря були обрані й нові секретарі ЦК КПЧ – Ч. Цісарж, Д. Колдер і Ш. Садовський. Цісарж був інтелектуалом, який мав в політичній кар'єрі злету й падіння. Ч. Цісар та Ш. Садовський стали на сторону реформ, Ш. Садовський був більш послідовним, тоді як Ч. Цісарж пережив складну еволюцію особливо після окупації» [8, с. 154].

14 березня 1968 р., на засіданні ЦК КПЧ Ч. Цісарж був призначений відповідальним секретарем за сферу освіти, науки та культури [11, с. 1]. В інтерв'ю з цього приводу Ч. Цісарж зазначив: «що культурну політику партії мають формувати комуністи, які

є спеціалістами у цій галузі. Тому що інтерес партії додав Ч. Цісарж – це інтерес всього суспільства, який полягає у творенні широкого простору для вільного, творчого розвитку мистецтва і науки та культурного рівня людей. Є неможливим, щоб партійні органи вважали працівників культури і митців лише за виконавців, якихось, директив складених кимось на горі» [10, с. 3].

За даними опитувань серед громадян Чехословаччини станом на квітень 1968 р., Ч. Цісарж за рівнем довіри громадян серед партійних діячів займав четверту позицію після О. Дубчека, Й. Сморковського та Л. Свободи з 11,5 % [12, с. 541].

Найбільшою популярністю Ч. Цісарж користувався серед студентів. Так чехословацькі студенти дали зрозуміти, що хочуть брати активну участь у політичному житті країни, коли після відставки А. Новотни з посади президента активно підтримували кандидатуру Ч. Цісаржа на цю посаду, хоч це висування під гаслом «Цісаржа на град» містило в собі певну долю жарту [9, с. 111].

Ч. Цісарж наголосив на важливості врахування інтересів молоді у політиці партії. Молоді, яка у процесі відродження проявила конструктивну зацікавленість у суспільному розвитку, своє бажання самостійно представляти свої інтереси, потреби та ідеали [2, с. 5]. І дав чехословацькій молоді наступну характеристику: «Характер сучасної молоді є неоднозначним. Загалом думаю, що найактивніша частина молоді, яка вважається політично незалежною, склала останнім часом іспит на справжню державність. Виявила таку зацікавленість до долі нашої країни, що викликало недовіру багатьох скептиків. Що для нас, середнього покоління, є болючим. Не так сприймається молоддю, яка має своє уявлення про ідеальний порядок. І цей ідеал набуде соціалістичного характеру, якщо на практиці доведемо, що така мрія є соціалізмом» [4, с. 1].

На думку Ч. Цісаржа є нормальним в сучасних умовах, що різні інтереси, які не зміг виразити Чехословацький союз молоді, молодь виражає через незалежні організації окремих груп молоді, наприклад студентів. Нові незалежні організації можуть існувати довго, тому це буде довго розділяти інтереси робітничої молоді, селянської молоді та студентів. Суттєвим все-таки буде не менш специфічний інтерес групи молоді, але і суспільний інтерес молоді загалом і проти всього суспільства. А якого буде форма молодіжної організації покаже майбутнє [4, с. 1].

10 липня 1968 р., розпочала свою роботу Чеська національна рада (ЧНР) яку, за односторонньої підтримки, очолив Ч. Цісарж [6, с. 1-2].

Коментуючи своє призначення головою ЧНР для часопису «Руде право», Ч. Цісарж наголосив, що на сучасному етапі рада має виражати передусім чеські політичні ідеї та погляди, щодо державного устрою Чехословаччини у партнерстві з Словацькою національною радою. Крім того, зазначив Ч. Цісарж, вона має брати участь у формуванні чеських державних органів у федеративній Чехословаччині, а також займеться створенням пропозицій стосовно внутрішнього устрою чеської частини держави та ряду інших актуальних проблем [7, с. 2].

Відповідаючи на питання про найближчі завдання ЧНР, Ч. Цісарж, зазначив, що таким завданням є підготовка першого робочого засідання ЧНР. Ч. Цісарж підкреслив, що в президії мають бути представники всіх чеських земель, політичних партій та представники національних меншин, що проживають на території Чехії, Моравії та Сілезії. Ч. Цісарж наголосив на необхідності налагодження контактів з Словацькою національною радою й підготовці спільного засідання і додав, що ЧНР має враховувати реалії сьогодення для здійснення успішної діяльності [7, с. 2].

Виступаючи на другому засіданні ЧНР, Ч. Цісарж наголосив на важливості історичного продовження традиції Чехословацької державності, яка розпочалася з проголошення Національними зборами 14 листопада 1918 р., Чехословацької республіки та її першого президента Т. Макарика, і додав, що на сучасному етапі відбувається виправлення помилок, які негативно позначилися на системі державного управління та докладаються зусилля для виведення чехословацького соціалізму на вищий рівень, по наданню йому глибших демократичних, гуманістичних, людських рис [3, с. 1].

Особливу увагу Ч. Цісарж у своїй діяльності приділяв засобам масової інформації (ЗМІ).

Так на нараді журналістів-комуністів 23 травня 1968 року. Ч. Цісарж виділяє два етапи розвитку чехословацької преси у період після січня 1968 р.

На першому етапі процесу відродження, зазначає Ч. Цісарж, преса допомогла розширити і поглибити процес критики помилок минулого, сприяла демократизації суспільного життя та брала участь у формуванні нового політичного курсу КПЧ й держави, допомогла мобілізувати найширші верстви народу і залучити їх до політичної діяльності. На цьому етапі преса допомагала зорієнтуватись комуністам, які були позбавлені інформації про події на січневому пленумі і дізнавались правду завдяки ЗМІ [5, с. 3].

На другому етапі, починаючи від змови генерала Шейни, на думку Ч. Цісаржа, преса почала нарощувати об'єм повідомлень про проблеми та інформації сенсаційного характеру. Кількість стала переважати над якістю матеріалу, почали поширюватися напівправда і спекуляції. Часто непродумана критика колишньої діяльності партії і держави переростала у свідомості людей в суцільну дискредитацію періоду соціалістичного будівництва. Органи партії і держави, опинившись під тиском нагромаджених проблем, не змогли відповідати на питання з усіх сторін. Преса, підтримуючи програмні цілі, разом з тим не підтримує зусилля партії в опануванні ситуацією, а, навпаки, сприяє розвитку анархії. А для подальшого розвитку соціалізму важливим є те, яку роль візьме на себе преса, яка, на думку Ч. Цісаржа, повинна мати необхідну свободу слова [5, с. 3].

Але, зазначає Ч. Цісарж, свобода не означає відкидання правил і норм роботи ЗМІ. Необхідно задуматись, наголошує Ч. Цісарж, над ідеєю і профілем кожного журналу. Це завдання не лише редакції, але й організації, що видає газету, адже не може довго тривати ситуація, коли сам автор статті вирішує, що друкувати, а що ні. Нормалізувати необхідно також стосунки між окремими редакціями і відповідними представниками партії та держави [5, с. 3].

Необхідною умовою в роботі ЗМІ Ч. Цісарж назвав необхідність виступів поряд з офіційними діячами представників найрізноманітніших груп суспільства, адже останнім часом свої погляди в ЗМІ висловлює в основному інтелігенція, а необхідно залучати більше робітників і селян [5, с. 3].

До окремої категорії в ЗМІ відносить Ч. Цісарж авторів, які мають особливу точку зору і своєрідні ідеї, що розходяться з позицією газети або інтересами держави. На його думку, було б добре, щоб редакції наголошували читачеві чи слухачу на своєрідному характері матеріалу [5, с. 3].

Ч. Цісарж підкреслив, що ситуація існування надмірної свободи в ЗМІ, особливо на радіо та телебаченні, які, як дома, так і за кордоном вважаються офіційними інститутами держави, завдала шкоди закордонним інтересам Чехословаччини, тому життєво необхідною умовою роботи радіо і телебачення є ретельніший відбір об'єктивної інформації, офіційних заяв і коментарів [5, с. 3].

Ми, додав Ч. Цісарж, звикаємо жити в новій атмосфері, яка характеризується свободою слова, критики, інформації. Хочемо щоб так було завжди бо в цьому бачимо одну з важливих умов здорового розвитку всього суспільного організму. Створення атмосфери небувалої свободи, соціалістичної свободи, такої, що виходить з самих глибоких потреб подальшого розвитку соціалізму в нашій країні. Комуністи і працівники в ЗМІ мають відіграти в найближчому майбутньому вирішальну роль. Але важливо є випадки порушення принципів журналістської етики, що виражається у неповному висвітленні новин, недостовірності джерел, що викликає громадський резонанс й у перекручуванні офіційної інформації [2, с. 5].

Для нього є суперечливим твердження про побудову соціалізму в Чехословаччині в 1960 р., (мається на увазі прийнята конституція у 1960 р., за якою Чехословаччина проголошувалась першою з країн народної демократії, в якій завершено будівництво соціалізму – Р.М. Постоловський). Ч. Цісарж наголошує, що в Чехословаччині були побудовані лише основи соціалізму і характер змін в суспільстві є очевидною складовою процесу подальшого розвитку. Другий аспект справи, на думку Ч. Цісаржа, полягає в тому, що соціалістичне суспільство не є суспільством, яке могло б досягти завершеної моделі, яка стає остаточною раз і на завжди. На думку Ч. Цісаржа сучасне суспільство в умовах науково технічної революції не може консервувати систему і свої інститути [10, с. 1].

Значну увагу Ч. Цісарж також приділяв змінам у ідеологічній сфері. Аналізуючи цей процес він зазначив, що він не може бути однозначним. В політиці, додає Ч. Цісарж ми зробили значний заділ і є велика надія, що нова система, нова модель може утвердитись у відносно короткий період. Сфера мислення не має нічого, що необхідно узаконити, тут панує вільний розум, його потужність, його здатність зрозуміти. Не знаю іншого шляху до пізнання, до правди – ніж терпляче дослідження, висновки з спостережень, дискусія та полеміка. Цей процес проходить на всіх рівнях. Ми хочемо щоб наука була соціально корисною, але це не можливо без посилення наукових висновків та довіри до них, щоб ними керувались. І це є тривалий та виснажливий процес.

Хочемо і політику здійснювати науково і це є найскладнішим, тому що тут недостатньо лише вміння синтезувати максимально загальні висновки всіх наук, тут необхідно вміти об'єднати суб'єктивні фактори, людської взаємодії з його іноді непередбачуваними психологічними поворотами. Тому політика є не лише наукою, а й мистецтвом. А ідеологія, на мою думку, є відображенням реальної політики у свідомості людей. Наскільки є ця політика науковою, правильною, настільки захоплює і дана ідеологія [4, с. 1].

Отже секретар ЦК КПЧ з питань ідеології Ч. Цісарж відповідав за сферу освіти, науки та культури в період «Празької весни» зосередив свою увагу на ролі молоді, діяльності парламенту (ЧНР) та функцій ЗМІ в процесі демократизації чехословацького суспільства.

Джерела та література

1. Млынарж З. Мороз ударил из Кремля; [пер. с чешского С.И. Разуван] / З.Млынарж. – М.: Республика, 1992. – 287 с.
2. Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. Sdružení Čestmír Cisař // Rudé právo. – 1968. – 3 dubna. – S. 4-5
3. Druhá schůze prozatímní České národní rady. Z projevu předsedy České národní rady dr. Č. Cisaře // Rudé právo. – 1968. – 1 srpna. – S. 1, 3
4. Cesta je otevřena. Hovorim s tajemníkem ÚV KSČ Dr.Čestmírem Cisařem // Kulturní tvorba. – 1968. – № 15 – S.1,14
5. Cisař Č. Úloha tisku v naší společnosti / Č. Cisař // Rudé právo. – 1968. – 30 května. – S. 3
6. Česka národní rada zvolena // Rudé právo. – 1968. – 11 července. – S. 1
7. Česka národní rada vykročila do života. Na besedě s Dr. Čestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 14 července. – S. 2
8. Naděje umírá poslední. Vlastní životopis Alexandra Dubčeka / [editor Jiří Hochman]. – Praha: Svoboda-Libertas, 1993. – 296 s.
9. Pažout J. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20 století / J. Pažout. – Praha: Prostor, 2008. – 344 s.
10. Vývoj už není možno zvrátit. Hovoríme se s dr. Čestmírem Cisařem // Rudé právo. – 1968. – 28 března. – S. 1,3
11. Zpráva o zasedání předsednictva ÚV KSČ // Rudé právo. – 1968. – 15 března. – S. 1
12. Skilling G. Harold Czechoslovakia's Interrupted Revolution / H. Skilling – Princeton: Princeton University Press, 1976. – 924 p.

УДК 94:[28:323.272] (55) «1978/1979»

Д. Яковлева

ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.

Стаття має на меті окреслити досягнення Ісламської революції, та прихід на політичну арену в Ірані шіїтського ісламу і його взаємовідношення з процесом модернізації країни, як двох найважливіших потреб суспільства.

Ключові слова: Ісламська Революція, вестернізація, шіїтський іслам, модернізація.

The article aims to outline the achievements of the Islamic revolution, and the advent of the political arena in Iran to Shia Islam and its relationship with the process of modernization of the country, as the two most important needs of society.

Keywords: Islamic Revolution, Westernization, Shia Islam, modernization.

Актуальність проблеми дослідження. Революція 1978-1979 рр. в Ірані стала певним переломним моментом і зміною соціально-політичних пріоритетів. Державна система, що сформувалася в результаті революції, була побудована на принципах ісламу в його шіїтської інтерпретації. Це був перший досвід в історії ХХ ст. побудови теократичної шіїтської держави. До теперішнього часу ця проблема осмислювалася переважно як проблема політична і перебувала в полі інтересу насамперед політичної публіцистики. Однак вона видається надзвичайно актуальною для розуміння своєрідності історичного розвитку Ірану, оскільки безпосередньо пов'язана з таким глобальним питанням, як співвідношення традиційного та інноваційного в історії, а також є актуальною для розуміння основних тенденцій розвитку Близького і Середнього Сходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія сучасної республіки Іран є предметом активної уваги науковців. Спільним виявляється переважний акцент на проблеми політичного розвитку та геополітичної ролі Ірану. Характерно, що в роботах дослідників Ірану як пріоритетний напрямок виділяються дослідження соціально-політичних тенденцій розвитку Ірану після ісламської революції [10]. Науковцям притаманне прагнення обґрунтувати тезу про те, що ісламська революція не тільки не перервала поступальний розвиток Ірану, але і, навпаки, надала додаткові імпульси процесам модернізації країни.

У радянській та згодом російській історіографії можна виділити два періоди вивчення соціально-історичного розвитку Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Перший: 1979 - початок 1990-х років, другий: початок 1990-х років - теперішній час. Науковим розвідкам першого періоду притаманне намагання вислати ісламську революцію в прокрустове ложе матеріалістичного підходу. В цьому ключі були написані монографії: С. І. Агаєва [1], а також статті С. М. Алієва [4], А. З. Арабаджяна [5].

На початку 90-х рр. ХХ ст. російські сходознавці намагаються відійти від марксистсько-ленінської теорії. В 1991 р. А. З. Арабаджян в монографії «Іран. Влада, реформи, революції (XIX -XX ст.)» назвав революційні процеси 1978-1979 рр. «контрреволюцією» шіїтського духовенства[6]. Такі ж оцінки містилися в монографії Л. Е. Скларова «Іран 60-80 років: традиціоналізм проти сучасності: Революція і контрреволюція» [9]. Автор вважав, що революція 1978-1979 рр. не має права називатися революцією, а повалення монархії представляло собою реакційний політичний переворот прихильників аятоли Хомейні. У 1989 р. була видана колективна монографія «Іранська революція 1978-1979 рр. Причини і уроки», де причини, хід революції, а також подальший розвиток країни аналізувалися з цієї ж точки зору.

Об'єктом статті можна визначити перебіг суспільно-політичної трансформації Ісламської Республіки Іран в час ісламської революції та модернізаційних перетворень в державі.

Метою статті є дослідження характерних рис ісламської революції та процесу модернізації держави ІРІ.

Завдання роботи – визначити особливості та етапи ісламської революції, простежити її вплив на соціально-політичні та релігійні перетворення в країні.

Методами, на основі яких проводилося дослідження, є історичний та порівняльно-аналітичний.

Виклад матеріалу. Відбувшись 22 бахмана 1357 р. (11 лютого 1979 р.) в Ірані Ісламська революція характеризувалася такими особливостями, як всебічна участь у ній народу, довга історична боротьба і наявність спонукальних мотивів, організаторів, релігійних гасел, спільне керівництво революцією з боку інтелігенції і духовенства, що діяли рука об руку один з одним. Без сумніву, революція перемогла під релігійним керівництвом і під впливом найвищого наукового, релігійного та духовного авторитету аятоли Хомейні, якого ще за довгі роки до початку революції стали називати «імамом Хомейні». Перемога релігійної революції в епоху глобального розповсюдження соціалізму, заперечення метафізики та глобалізації політичного, економічного і культурного ладу Заходу, заснованого на секуляризмі, створила ґрунт для нового процесу як на національному, так і світовому рівнях.

В певному сенсі можна сказати, що Ісламська революція в Ірані стала першим важливим проявом ісламського світу в епоху глобалізації [4, с. 54].

Іскрою Революції виявилася опублікована 7 січня 1978 р. в офіційній газеті «Еттелаат» стаття, в якій аятолу Хомейні папложили як зрадника батьківщини. Стаття викликала вибух обурення серед віруючих.

Кульмінаційним моментом першого етапу революції стали широкі виступи населення 8 вересня 1978 р., що завершилися масовим кровопролиттям. З цього дня, названого в народі «чорною п'ятницею», розпочався другий етап, характерною рисою якого стало залучення до боротьби робітників і службовців майже всіх галузей виробництва. Соціальні верстви, які брали участь в русі, стали висувати поряд з економічними й політичними вимогами. Вирішальною силою революції фактично стали робітники: розпочатий в жовтні 1978 р. страйк на підприємствах Іранської національної нафтової компанії (ІННК) призвів у грудні до повного припинення видобутку нафти і паралізував тим самим економіку країни [8, с. 74].

Аятола Р. Хомейні, який жив в 1964 р. в еміграції в Іраку, а з жовтня 1978 р. у Франції, керувався в своїх виступах ідеєю створення в Ірані «ісламської республіки», що забезпечить більш-менш рівномірний розподіл багатств і звільнить країну від економічної залежності. Першочерговими завданнями ставилися: ліквідація наслідків зловживань шахського режиму, зокрема, звільнення політ'язнів, ліквідація САВАК, скорочення військового бюджету, спрямування доходів від нафти на потреби

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Ковальова О. ДАВНЬОРУСЬКА ХРАМОВА АРХІТЕКТУРА І СИМВОЛІКА ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ	3
Жарська О. ЛУННИЦІ З ФОНДІВ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СЕМАНТИКА ЇХ ПОХОДЖЕННЯ	5
Кузьма Т. ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	8
Петрик В. ВІД ГОРОДА ДО МІСТА - ТРАНСФОРМАЦІЯ УРБАНІСТИЧНОЇ СТРУКТУРИ МІСТ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (КОРОЛІВСТВА РУСИ) У XIII-XIV ст.	11
Блануца А. УКРАЇНСЬКІ КНЯЗІВСЬКО-ШЛЯХЕТСЬКІ РОДИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ «УКРАЇННИМИ» ПРИКОРДОННИМИ МІСТАМИ/ЗАМКАМИ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС	13
Альмес І. РУКОПИСНІ КНИГИ У КРЕХІВСЬКОМУ МОНАСТІРІ В XVII-XVIII ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНВЕНТАРНИХ ОПИСІВ)	16
Островська Ю. ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО ПІД ПАТРОНАТОМ ІВАНА СТЕПАНОВИЧА МАЗЕПИ	19
Синяк І. ПРИКОРДОННІ «ЛЮБ'ЯЗНОСТІ». ЕТЮДИ З ІСТОРІЇ ЗАПОРОЗЬКО-ПОЛЬСЬКИХ СТОСУНКІВ ДОБИ НОВОЇ СІЧІ (1734 – 1775) (ДЕКІЛЬКА ДОКУМЕНТІВ З ГОЛОВНОГО АРХІВУ ДАВНІХ АКТІВ У ВАРШАВІ)	20
Рудянин І. РОЗВИТОК ОСВІТИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА (1772-1914 рр.)	25
Шеретюк Р. ЕТНОКУЛЬТУРНА АСИМІЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ НАПРЯМІВ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ (1825-1839 рр.)	27
Самчук Т. ВИКЛАДАННЯ ТАНЦІВ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА (1834-1859)	30
Парфенюк Л. ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК ДОСЛІДНИК ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО ЄВАНГЕЛІЯ	34
Стоколос Н. НИЩЕННЯ КУЛЬТУ СВЯТОГО ЙОСАФАТА НА ТЕРЕНАХ ХОЛМЩИНИ І ПІВДЕННОГО ПІДЛЯШШЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX ст.): ЧИННИКИ, ОСНОВНІ ВІХИ, НАСЛІДКИ	36
Марек М. ЛЕМКІВЩИНА - ПРОБУДЖЕННЯ, КОНФЛІКТ, НЕВІДОМЕ МАЙБУТНЄ	38
Березняк Я. ДІЯЛЬНІСТЬ КІНСЬКИХ ЗЕМСЬКИХ ПУНКТИВ В ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	40
Зюбровський А. ХЛІБНА ЛОПАТА, КОЦЮБА, ПОМЕЛО: ЇХ ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ОБРЯДОВІ ФУНКЦІЇ В НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX ст.	41
Брязкало Т. ПІДОПЛІЧКО ІВАН ГРИГОРОВИЧ (1905–1975): ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	43
Шавлинский Н. ПРЕДУСЛОВИЯ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОДЕССЕ И ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КОНЦЕ 1917 - НАЧАЛЕ 1918 гг.	46
Левчук І. ВЕКТОРИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД «ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК»	47
Лебедюк Є. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЦЕРКОВНОГО УСТРОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ЄХСС	50
Безмертний А. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КУПЦІВ ІЗ УКРАЇНСЬКОЮ КООПЕРАЦІЄЮ У 1920-х-1930-х рр. XX ст.	52
Павлюк Я. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ 1921 р.	54

Гуменюк О. ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА СРСР ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю: УКРАЇНСЬКА СКЛАДОВА	55
Білан С. РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АГРАРНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ	57
Каплюк О. ЗАКАРПАТСЬКІ УКРАЇНЦІ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ В СРСР В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	59
Карпуніна Т. АГІТАЦІЙНА ТА АНТИРЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	62
Костишин Е. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР НАПЕРЕДОДНІ ПЕРЕБУДОВИ	67
Галішевський В. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. БРАЙЧЕВСЬКОГО У 1991 – 2001 рр.	70
Дубей В. ОСНОВНІ ВІХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ (1991-2010 рр.)	73
Літвік Ю. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ПРАВОСЛАВ'Я: СПРОБА РЕЛІГІЄЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ	75
Яроцький П. ІНСТИТУАЛІЗАЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ КАТОЛИЦИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	79
Гайдай О. ЗА КРОК ДО «ЛЕНІНОПАДУ»: ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ ДО КОМУНІСТИЧНИХ ПАМ'ЯТНИКІВ В 2013 р.	82
Пержун В. СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: ФАКТОРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІСТЬ ІСНУВАННЯ, СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕВАГИ	86
Радецька А. PROCES ROZWOJU FEMINIZMU W NIEPODLEGLEJ UKRAINIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SFERY AKTYWIZMU OBYWATELSKIEGO I ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO	88
Самотіс Я. АТРИБУТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ У ВЕСНЯНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ: СИМВОЛІЧНІ ФУНКЦІЇ ТА ЇХ ЛОКАЛЬНА СПЕЦИФІКА	89
Урбан М. KRZYTKA HEROICZNEGO OBRAZU STEPANA BANDERY WE WSPÓŁCZESNEJ PUBLICYSTYCE UKRAIŃSKIEJ	93
Мишков В. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЛОКРИНИЦЬКОЇ ІЄРАРХІЇ СТАРООБРЯДЦІВ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	96
Шугасва Л. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	97
Двойнінова О., Кушпетюк О. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ ПОРТУГАЛІЇ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	99
Ворон Оксана ПРОПОВІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РКЦ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ «НОВОЇ СВАНГЕЛІЗАЦІЇ»	101
Докаш В. РЕЛІГІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ТА ІНТЕГРАТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	104
Рудик О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРІПЛЕНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ	107
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Пословська А. АРХЕОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ВИВЧЕННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА ВОЛИНИ ДАВНЬБОРУСЬКОГО ЧАСУ	110
Баланович В. СВИНЦЕВІ ПЛОМБИ ДОРОГОЧИНСЬКОГО ТИПУ З ПЕРЕСОПНИЦІ	112
Терський С. ЛІТОПИСНА ПЕРЕСОПНИЦЯ У СИСТЕМІ МІСТ СХІДНОЇ ВОЛИНИ ОРДИНСЬКОГО ПЕРІОДУ (середина XIII–XIV ст.)	116
Ващук Д. ДО ПИТАННЯ ВОЛОДІННЯ ЗАМКОМ РІВНЕ РОДИНОЮ ОСТРОЗЬКИХ У СЕРЕДИНІ XVI ст.	121

Серебрякова О. МАНТИЧНІ ДІЇ З КІЛКАМИ В ОБРЯДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЖИТЕЛІВ ЧЕРКАЩИНИ	124
Кривенко А. АПОТРОПЕІЧНА СЕМАНТИКА ВОДОХРЕСНОЇ ОБРЯДОВОСТІ У ВОЛИНЯН (НА ОСНОВІ ПОЛЬОВИХ МАТЕРІАЛІВ З СОКАЛЬЩИНИ)	126
Мельничук Д. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ У ВОЛИНСЬКІЙ ЄПАРХІЇ (кінець XVIII-початок XX ст.)	128
Казначєєва Л. ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКИХ ГУБЕРНСЬКИХ ПРЕДВОДИТЕЛІВ ДВОРЯНСТВА	130
Трофімук-Кирилова Т. НАЙМ “ДОБРОВОЛЬЦІВ” ЯК СПОСІБ УХИЛЕННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ГРОМАД ВІД ВИКОНАННЯ РЕКРУТСЬКОЇ ПОВИННОСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)	135
Чибирак С. ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ І ВОЛИНЬ: ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ	138
Абрамчук О. СТАНОВЛЕННЯ ДУБЕНСЬКОГО ФОРТУ	140
Мосієвич Ю. ІСТОРИЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.	141
Поніманська Т., Доброчинська В. З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (початок ХХ ст. – 1944 р.)	143
Федорчук С. ХМЕЛЯРСТВО НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	148
Переходько Н. АПТЕЧНА МЕРЕЖА У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ (1921–1939 рр.): ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ	151
Іванов С. ОСВІТА НА ВОЛИНІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)	154
Зек Б. УКРАЇНСЬКА ДОПОМІЖНА АДМІНІСТРАЦІЯ ЛУЦЬКА У РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	157
Іценко О. ТРАГІЧНА ЗАГИБЕЛЬ ЕКЗАРХА АВТОНОМНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ АЛЕКСІЯ (ГРОМАДСЬКОГО)	160
Савчук П. РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У БІЛЬШОВИЗАЦІЇ МАС У 1943-1945 рр.	163
Зиль В. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИМІР БОРОТЬБИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ З НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ НА ВОЛИНІ (1944-1950-ті рр.)	166
Сорочинська Т. СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ РІВНЕНЩИНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	168
Гілевич І. ОСНОВНІ ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ПОЛІЩУКІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.	170
Ларькіна Л. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ КОМІСІЯМИ СПРІЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ У 60-80-ті рр. ХХ ст.	173
Чура О. РЕЛІГІЙНИЙ РЕНЕСАНС У ЛЬВОВІ НАПРИКІНЦІ 80-х ПОЧАТКУ 90-х рр. ХХ ст. У РЕЦЕПЦІЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ВЛАДИ МІСТА	175
Чура В. ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМІТЕТУ КПРС-КПУ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80 – ПОЧАТКУ 90-Х рр. ХХ ст.	177
Біляковський П. ЗАМОЧУВАННЯ ХРЕСТІВ У РИТУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ ВИКЛИКАННЯ ДОЩУ (ЗА ПОЛЬОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ З УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ)	180
Горошко Л. «ДОКИ ЩЕ НЕ РОЗСИПАЛАСЯ» (ОБРЯДОДІЇ З ВОДОЮ ПІД ЧАС НАРОДИН У ЧЕРКАСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ)	183
Немеєч В. ДЕРЕВЦЕ ЯК ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ВЕСІЛЬНОГО РИТУАЛУ: ВОЛИНСЬКО-ПОКУТСЬКІ ПАРАЛЕЛІ (НА МАТЕРІАЛАХ З РАДЕХІВСЬКОГО І БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНІВ)	185

Булга І. ФОРМИ ПРАВОСЛАВНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ ВОЛИНИ: СПРОБА ТИПОЛОГІЗАЦІЇ	186
Грипич С. ІСТОРИЧНЕ КРАСЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)	189
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Патяка О. ШТАНДАРТИ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ: РИСИ ВОЄННО-САКРАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ	192
Тимчук І. ХРИСТІЯНІЗАЦІЯ ВЕЛИКОГО НОВГОРОДА	194
Сосновая Л. АЛЕНОРА АКВИТАНСЬКА - ВИДАТНА ЧИ ТИПОВА КОРОЛЕВА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ?	197
Лашта В. ЗАВОЮВАННЯ ЄВРОПЕЙЦІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ	198
Лашта І. КОЛОНІЗАЦІЯ ПІВДЕННОЇ І ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ В XV –XVII ст.	199
Петраускас Р. МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV– НАЧАЛЕ XVI вв.	200
Самчук І. ДУХОВНО-СУСПІЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТАРООБРЯДНИЦТВА	204
Ціватий В. ДИПЛОМАТИЧНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУТИ ДИПЛОМАТІЇ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (XVI-XVIII ст.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	205
Константинов В. ОТНОШЕНИЯ МОЛДАВИИ И РЕЧИПОСПОЛИТЫ ВО ВРЕМЕНА ПЕРВОГО ГОСПОДАРСТВА ШТЕФАНА ТОМШЫ II (1611-1616)	208
Малов А. НЕВЕЛЬСКОЕ «СИДЕНИЕ» 1613–1619 гг.	210
Плюта Н. РОЗВИТОК КОЛОНІАЛЬНОЇ ІДЕЇ У ФРАНЦІЇ В НОВИЙ ЧАС	220
Зелена В. ЖІНОЧА ОСВІТА В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ІНІЦІАТИВА ДЕРЖАВИ ЧИ СУСПІЛЬСТВА?	223
Герштун А. ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ АНГЛО – БУРСЬКОЇ ВІЙНИ 1899-1902 рр.	225
Кондратюк М. Т. Г. МАСАРИК ЯК ВИРАЗНИК ІДЕОЛОГІЇ ЧЕСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ, ЦЕРКВИ ТА ШКОЛИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	228
Гнідик І. ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄПІСКОПА СОТЕРА ОРТИНСЬКОГО У США	230
Вавуліч В. РОСІЙСЬКО-СЕРБСЬКА ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1915 рр.)	233
Богалейша С. ПРОЕКТИ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКО-ЛИТОВСКОГО ГОСУДАРСТВА ВО ВРЕМЯ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	235
Кукса О. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В БІЛОРУСІЇ ТА В УКРАЇНІ В 1917-1920 рр.	237
Глібіщук М. ВІДДІЛ ПРОПАГАНДИ ПРИ УРЯДІ А. ДЕНІКІНА	238
Карповець Ю. ПРОБЛЕМА ДИТИНСТВА І МАТЕРИНСТВА В БЛОКАДНОМУ ЛЕНІНГРАДІ	240
Ворон О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	242
Віруцька С. ЯНОШ КАДАР І ЧЕХОСЛОВАЦЬКА КРИЗА 1968 РОКУ	245
Постоловський Р. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» У ПОГЛЯДАХ ЧЕСТМІРА ЦІСАРЖА	247

Яковлєва Д. ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.	249
Покляцька В. ДРУГА ХОЛОДНА ВІЙНА: ЗАГОСТРЕННЯ РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ (1979-1985 рр.)	251
Пилипенко В. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СРСР ЩОДО ІРАНУ В МЕЖАХ ІНІЦІАТИВ ООН, 1979 – 1989 рр.	254
Янчук О. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ПОЛЬЩІ ЗА “КРУГЛИМ СТОЛОМ”. ДО 25-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ОБ’ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ В ПОЛЬЩІ	256
Галушка-Адайкін А. КРИЗА РЕЖИМУ «НОВОГО ПОРЯДКУ» В РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ	258
Грубінко А. ПЕРІОДИ І ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС (1990-2014 рр.)	261
Грицай С. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (1991 - 2011 рр.)	264
Андрощук І. ЧЕХІЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	267
Вавринюк А. DEMOGRAFIA WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA JAKO INTERDYSCYPLINARNY OBSZAR BADAŃ	268

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

Конопка В. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ХЛІБОРОБСЬКИХ МОТИВІВ У КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ	272
Хромова І. ЗНАКИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В НУМІЗМАТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	275
Крайнік Ю. УНІВЕРСАЛИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО XVII ст.	278
Шамсутдинова-Лебедюк Т. СІМЕЙНО-ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ В ІСЛАМІ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ	280
Гончар О. ВПЛИВ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА НА СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ ДМИТРА БАГАЛІЯ	283
Бойко Ю. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРАЦЬ ПРИСВЯЧЕНИХ ЖИТТЮ І ДІЯЛЬНОСТІ ЄВГЕНА ЧИКАЛЕНКА	285
Кравчук О. ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ОБРАЗУ Г. РАСПУТІНА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	289
Михальчук Р. ГОЛОКОСТ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	291
Білоус Н. «ПАКТ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ»	295
Сипко Б. ФРАНЦУЗЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МУСУЛЬМАНСЬКУ СПІЛЬНОТУ П’ЯТОЇ РЕСПУБЛІКИ	296
Мартинчук І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	299
Корнієнко Н. УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО ВПЛИВ «РОСІЙСЬКОГО ФАКТОРУ» НА ПОЛІТИКУ США ЩОДО УКРАЇНИ у 2009-2012 рр.	302

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Давидюк Р. ОСТАРБАЙТЕРИ З РІВНЕНЩИНИ: МІЖ ДВОМА ТОТАЛІТАРНИМИ РЕЖИМАМИ	305
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	307
------------------------------------	-----

ЗМІСТ	309
--------------------	-----

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів,
цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть
автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.
Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання
Валерій Шеретюк

Комп'ютерна верстка
Вікторія Кравчук, Владислав Самсонюк

Обкладинка
Григорій Волохов

Підписано до друку 1.12.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 65,1. Замовлення №164/1. Наклад 300

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
0362-24-45-09; 068-025-067-4;
olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Княгині Ольги, 8

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

ISBN 978-617-601-107-1